

Сутність поняття «викривач». Гарантії захисту викривачів за законодавством України. Можливі способи повідомлення про корупцію

Хто такий викривач

Викривач за міжнародним законодавством

Необхідність законодавчого врегулювання інституту захисту осіб, які повідомляють про корупцію, на міжнародному рівні вперше відображено у статті 22 Кримінальної та статті 9 Цивільної конвенцій Ради Європи про боротьбу з корупцією.

У статті 33 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції передбачено, що кожна держава-учасниця розглядає можливість включення до своєї внутрішньої правової системи належних заходів для забезпечення захисту будь-яких осіб, які добросовісно й на обґрунтованих підставах повідомляють компетентним органам про будь-які факти, пов'язані зі злочинами, передбаченими зазначеною Конвенцією, від будь-якого несправедливого поводження.

Кримінальна та Цивільна конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, а також Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції ратифіковані Україною і є частиною національного законодавства України.

У 2019 році Європейський Парламент спільно з Радою Європейського Союзу схвалив Директиву.

Директива не є частиною національного законодавства України, однак як кандидат на членство в Європейський Союз Україна має орієнтуватись на європейське законодавство.

У статті 4 Директиви визначаються особи, до яких вона застосовується, зокрема це:

1) особи, які працюють у приватному чи державному секторі та отримали інформацію про порушення в рамках трудової діяльності, включаючи:

осіб, які мають статус працівника у значенні Статті 45(1) Договору про функціонування Європейського Союзу, в тому числі – державних службовців;

осіб, які мають статус самозайнятої особи у значенні Статті 49 Договору про функціонування Європейського Союзу;

акціонерів та осіб, які належать до адміністративного, управлінського чи наглядового органу підприємства, в тому числі – членів без виконавчих повноважень, а також волонтерів та тренерів, як на оплатній, так і на безоплатній основі;

будь-яких осіб, які працюють під наглядом та управлінням підрядників, субпідрядників та постачальників;

2) особи, якщо вони повідомляють чи розкривають інформацію про порушення, яку вони отримали у трудових відносинах, які з того часу припинилися;

3) особи, які ще не вступили в трудові відносини, якщо інформацію про порушення було отримано в процесі прийняття на роботу чи інших перемовин, що передують укладенню договору (контракту).

Згідно зі статтею 5 Директиви особа, яка повідомляє про порушення – це фізична особа, яка повідомляє чи публічно розкриває інформацію про порушення, отриману в рамках виконання нею діяльності, що пов'язана з роботою.

Нормативне визначення викривача у законодавстві України

Викривач – це фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Згідно з пунктом 162 частини 1 статті 3 КПК України викривач – це фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, звернулася із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування.

Таким чином, викривачем може бути особа, яка повідомила про:

- 1) корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення, визначені у примітці статті 45 КК України;
- 2) пов'язані з корупцією адміністративні правопорушення, визначені главою 13-А КУпАП;
- 3) будь-які інші порушення Закону.

Загальні підстави для набуття статусу викривача

Відповідно до вимог статті 53² Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) особа вважається викривачем за сукупності таких умов: здійснити повідомлення повинна фізична особа (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), у якої наявне переконання, що інформація є достовірною;

наведена у повідомленні інформація має містити фактичні дані, що підтверджують можливе вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону, які можуть бути перевірені;

повідомлена особою інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою,

професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходження нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Таким чином, у разі відсутності хоча б однієї вищевказаної умови, особа не може вважатися викривачем.

Враховуючи те, що правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень регулюються саме Законом, під час встановлення, чи набула особа статусу викривача, слід застосовувати вимоги, які містяться не лише в пункті 16² частини 1 статті 3 КПК України, але і в Законі.

Отже, викривачем у кримінальному провадженні може бути фізична особа, яка з дотриманням сукупності вимог, визначених Законом, звернулась із заявою (повідомленням) про корупційне кримінальне правопорушення та/або кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією, до органу досудового розслідування / прокурора з використанням будь-якого доступного каналу для повідомлення.

Згідно з частиною першою статті 53³ Закону права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Так, наявність в особі переконання, що інформація є достовірною – це суб'єктивне почуття впевненості особи у правдивості повідомленої нею інформації про можливі факти вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, іншого порушення Закону, що базується на її життєвому / професійному досвіді, сукупній оцінці об'єктивності джерела та змісту такої інформації, інших обставинах. Достовірність інформації – це її властивість встановлювати реальну наявність фактичних даних, що підтверджують можливе вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону, а також суб'єктивне сприйняття інформації такою, що відповідає дійсності та є правдивою.

Фактичні дані, наведені у повідомленні, мають складатися з інформації про конкретні факти можливих корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону. Це, зокрема, можуть бути відомості про обставини правопорушення, місце і час його вчинення, особу, яка вчинила правопорушення, тощо.

Корупційне правопорушення – це діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Правопорушення, пов'язане з корупцією – це діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону, за яке законом

встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Інші порушення Закону – це порушення встановлених Законом вимог, заборон та обмежень, які не підпадають під корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення та за які особа може нести дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Трудова діяльність, зокрема, це:

1) праця особи на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством про працю, чи за цивільно-правовим договором (крім цивільно-правового договору, укладеного з фізичною особою – підприємцем, якщо виконувані роботи (надавані послуги) відповідають видам діяльності відповідно до відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань);

2) забезпечення особою себе роботою самостійно та з використанням праці інших осіб на умовах трудового договору (контракту);

3) діяльність фізичних осіб – підприємців, в тому числі тих, які обрали спрощену систему оподаткування.

Професійна діяльність – участь фізичної особи у літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою – підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб.

Господарська діяльність – діяльність суб’єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Громадська діяльність – діяльність інститутів громадянського суспільства, їхніх посадових осіб, членів, представників і волонтерів щодо участі у формуванні і реалізації державної (місцевої) політики, реалізації статутних цілей та напрямів діяльності відповідних інститутів, яка пов’язана з їхніми офіційними відносинами із органами державної влади, місцевого самоврядування, зокрема членство у громадських радах, поліцейських комісіях, конкурсних комісіях з відбору осіб на зайняття посад державної служби, комісіях з оцінки корупційних ризиків тощо.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Проходження служби – діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, державна служба, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, здійснення функцій прокуратури

прокурорами, дипломатична служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, служба в правоохоронних органах.

Навчання – організована, двостороння діяльність учасників педагогічного процесу, спрямована на максимальне засвоєння та усвідомлення навчального матеріалу і подальшого застосування отриманих знань, умінь та навичок на практиці. Навчання включає в себе цілеспрямований процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини у закладах дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, спеціалізованої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти.

Участь у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку трудової, професійної, господарської, громадської, наукової діяльності, проходженням служби чи навчання – це, зокрема, стажування, участь в конкурсі на зайняття посади в органах державної влади або місцевого самоврядування, обрання до членів громадської ради, участь у процедурах публічних закупівель, вступ до закладу освіти тощо.

З метою підтвердження факту, що інформація, яку повідомляє особа, стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, рекомендуємо додавати до повідомлення відповідні підтверджувальні документи. Зокрема, таким підтвердженням можуть бути копії наказу про призначення на посаду / зарахування на навчання, контракту / договору, трудової книжки тощо.

Водночас, якщо особа повідомляє інформацію, про яку вона дізналась із відкритих джерел (наприклад, з публічної частини Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), на неї не поширюватимуться права та гарантії захисту викривача, оскільки така інформація є загальнодоступною.

Звертаємо увагу, що законодавство України розрізняє заявників та викривачів. Різниця між ними полягає в тому, що будь-яка фізична особа може повідомити про корупцію, якщо переконана, що відома їй інформація є достовірною. Але за відсутності сукупності умов, визначених Законом, фізична особа є заявником і на неї не поширюються права та гарантії захисту викривача.

Варто зауважити, якщо у заяві (повідомленні) особи наведена інформація про можливі факти вчинення корупційного кримінального правопорушення та/або кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією, але орган досудового розслідування вніс відомості до ЄРДР про кримінальне правопорушення за статтею (частиною статті) закону України про кримінальну відповідальність, яке не є корупційним, особа не набуває прав та гарантій викривача, але є заявником у відповідному кримінальному провадженні.

Канали для здійснення повідомлення

Згідно з частиною першою статті 53² Закону викривач самостійно визначає, які канали використовувати для повідомлення, а саме внутрішні, регулярні або зовнішні канали.

Внутрішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону – способи захищеного та анонімного повідомлення інформації, яка повідомляється викривачем керівнику або уповноваженому підрозділу (особі) органу або юридичної особи, у яких викривач працює, проходить службу чи навчання або на замовлення яких виконує роботу.

Зовнішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону – шляхи повідомлення інформації викривачем через фізичних чи юридичних осіб, у тому числі через засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки тощо.

Регулярні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону – шляхи захищеного та анонімного повідомлення інформації викривачем Національному агентству з питань запобігання корупції, іншому суб'єкту владних повноважень, до компетенції якого належить розгляд та прийняття рішень з питань, щодо яких розкривається відповідна інформація. Регулярні канали обов'язково створюються спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, органами досудового розслідування, органами, відповідальними за здійснення контролю за дотриманням законів у відповідних сферах, іншими державними органами, установами, організаціями.

Згідно з частиною другою статті 53¹ Закону подання повідомлень (у тому числі анонімних) через внутрішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону здійснюється через відкритий для цілодобового доступу Портал та спеціальні телефонні лінії.

Органи, до яких може звернутися викривач із повідомленням (заявою) про корупційні кримінальні правопорушення

Органами досудового розслідування згідно зі статтею 38 КПК України є органи, що здійснюють досудове слідство і дізнання.

Досудове слідство здійснюють:

слідчі підрозділи:

органів Національної поліції;

органів безпеки;

органів Державного бюро розслідувань;

підрозділи детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

підрозділи детективів органів Бюро економічної безпеки України. Дізнання здійснюють підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів:

- органів Національної поліції;
- органів безпеки;
- органів Бюро економічної безпеки України;
- органів Державного бюро розслідувань;
- Національного антикорупційного бюро України.

Під час подання заяви (повідомлення) викривачу рекомендується враховувати підслідність відповідних органів досудового розслідування, передбачену статтею 216 КПК України.

Таким чином, за загальним правилом викривач має право звернутися із заявою (повідомленням) саме до вказаних органів досудового розслідування.

Однак згідно з частиною першою статті 53² Закону викривач самостійно визначає, які канали використовувати для повідомлення про можливі факти корупційних правопорушень або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Органи, до яких може звернутися викривач із повідомленням (заявою) про правопорушення, пов'язані з корупцією

Якщо викривач виявив правопорушення, пов'язане з корупцією, то він може звертатися із повідомленням до:

- Національного агентства;
- органів Національної поліції;
- Національного антикорупційного бюро України.

Так, відповідно до статті 255 КУпАП у справах про адміністративні правопорушення, що визначені у статтях 172⁴–172⁹ КУпАП, протоколи про адміністративне правопорушення мають право складати уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції.

Якщо зазначені правопорушення вчинені службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, то протоколи про адміністративне правопорушення мають право складати уповноважені на те посадові особи Національного агентства.

Посади, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, зазначені у примітці до статті 56 Закону.

Згідно зі статтею 216 КПК України досудове розслідування у кримінальних провадженнях за фактом вчинення правопорушень, передбачених статтями 366², 366³ КК України здійснюють слідчі органи Національної поліції, крім тих, які віднесені до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Права та гарантії захисту викривача, встановлені Законом

Згідно з частиною першою статті 53³ Закону права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону.

Викривач має право:

- 1) бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені Законом;
- 2) подавати докази на підтвердження своєї заяви;
- 3) отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації;
- 4) давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати;
- 5) на безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом прав викривача;
- 6) на конфіденційність;
- 7) повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно);
- 8) у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів;
- 9) на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір;
- 10) на винагороду у визначених законом випадках;
- 11) на отримання психологічної допомоги;
- 12) на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках;
- 13) отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації.

Викривач має гарантії щодо:

- 1) захисту трудових прав (викривача не може бути звільнено чи примушено до звільнення, притягнуто до дисциплінарної відповідальності чи піддано з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, зменшення заробітної плати тощо) або загрози таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням);
- 2) виплати заробітку за час вимушеного прогулу та грошових компенсацій за порушення його трудових прав (особливості гарантій захисту трудових прав викривача викладено у Роз'ясненні Національного агентства від 01.06.2022 № 8);
- 3) поновлення порушених прав, передбачених статтею 53⁴ Закону.

Для забезпечення дотримання прав та гарантій захисту викривач може звернутися до:

- 1) уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції;
- 2) Національного агентства;

3) правоохоронних органів (для захисту життя, житла, здоров'я та майна викривача, його близьких осіб у зв'язку зі здійсненням повідомлення);

4) центрів безоплатної правової допомоги (для отримання безоплатної вторинної правової допомоги);

5) суду (для захисту своїх порушених прав і свобод).

Права та гарантії захисту викривачів поширюються на близьких осіб викривача.

Процесуальні права та обов'язки викривача у справі про адміністративне правопорушення

У справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, викривач за своїм процесуальним статусом є свідком (ч. 3 ст. 272 КУпАП).

Окрім прав, визначених статтею 53³ Закону, викривач під час участі у справі про адміністративне правопорушення має право:

на збереження конфіденційності інформації стосовно нього під час дачі пояснень по справі;

на правову допомогу;

надавати пояснення рідною мовою або мовою, якою він володіє, та користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження;

відмовитися давати показання щодо себе, членів сім'ї та близьких родичів, коло яких визначається законом;

ознайомитися з протоколом опитування та вносити до нього зміни;

одержувати відшкодування у встановленому порядку витрат, які він поніс у зв'язку з явкою в орган (до посадової особи), в провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення.

Щодо обов'язків, то згідно з частиною другою статті 272 КУпАП викривач як свідок у справі про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'явитись за викликом у зазначений час, надати правдиві пояснення, повідомити все відоме йому по справі та відповісти на поставлені запитання.

Окремо слід зазначити, що право викривача на конфіденційність у справі про адміністративне правопорушення необхідно забезпечувати в порядку, визначеному статтею 53⁵ Закону. Зокрема, заборонено розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки повідомлених ним фактів, а також особам, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти, крім випадків, установлених законом. Також конфіденційність викривача гарантується нормою про зазначення його прізвища у протоколі про адміністративне правопорушення лише за його письмовою згодою.

При цьому за незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах чи в інтересах іншої фізичної або юридичної особи

інформації про викривача, його близьких осіб, чи інформації, що може ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, яка стала їй (їм) відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень, передбачено адміністративну відповідальність.

Інформування Національного агентства про участь викривача у справі про адміністративне правопорушення

Відповідно до частини п'ятої статті 257 КУпАП у разі участі у справі про адміністративне правопорушення викривача одночасно з надісланням протоколу до суду особа, яка склала протокол про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, надсилає інформацію про особу викривача до Національного агентства.

З урахуванням норми частини п'ятої статті 257 КУпАП до Національного агентства рекомендується надсилати таку інформацію:

- 1) дату надходження заяви (повідомлення) викривача про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією;
- 2) прізвище, ім'я, по батькові викривача;
- 3) короткий виклад обставин, що свідчать про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, наведених викривачем;
- 4) правову кваліфікацію адміністративного правопорушення із зазначенням статті (частини статті) КУпАП;
- 5) прізвище, ім'я, по батькові та посаду посадової особи, яка склала протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, за участі викривача.

Копію зазначеного повідомлення Національному агентству рекомендується надавати викривачу.

Особливості правового статусу викривача у кримінальному провадженні

Процесуальні права та обов'язки викривача

Згідно з пунктом 25 частини першої статті 3 КПК України за своїм процесуальним статусом викривач є заявником.

Відповідно до частини другої статті 60 КПК України викривач як заявник має право:

- 1) отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію;
- 2) отримувати витяг з ЄРДР;
- 3) подавати на підтвердження своєї заяви речі і документи;
- 4) отримати інформацію про закінчення досудового розслідування;

5) отримувати інформацію про стан досудового розслідування, розпочатого за його заявою чи повідомленням. Для отримання інформації викривач звертається із заявою про отримання інформації до відповідного органу досудового розслідування, слідчого чи прокурора. Інформація надається слідчим або прокурором у строк не більше 5 днів з моменту подання заяви.

Також викривач має право:

отримати копію постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження та оскаржити її прокурору в десятиденний строк з моменту її отримання;

отримати копію постанови прокурора про закриття кримінального провадження;

оскаржити бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК України строк;

оскаржити рішення слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження;

оскаржити судові рішення в частині, що стосується його інтересів під час вирішення питання виплати йому винагороди.

Якщо викривач є особою, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань, і при цьому він не належить до осіб, визначених у частині другій статті 65 КПК України, які не можуть бути допитані як свідки, він має права та обов'язки свідка, передбачені статтею 66 КПК України.

Виплата винагороди викривачу та її розмір (стаття 130¹ КПК України)

Згідно з частиною першою статті 130¹ КПК України викривач має право на винагороду. Винагорода викривачу виплачується за таких умов:

активне сприяння викривача розкриттю корупційного злочину;

грошовий розмір предмета такого правопорушення або завдані державі збитки від нього в 5000 і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму (відповідно до частини третьої статті 4 Закону України «Про прожитковий мінімум» прожитковий мінімум щороку затверджується Верховною Радою України в законі про Державний бюджет України на відповідний рік) для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення правопорушення.

Розмір винагороди викривачу становить 10% від грошового розміру предмета корупційного кримінального правопорушення або від завданого державі збитку, але не більше ніж 3000 мінімальних заробітних встановлених на час вчинення такого правопорушення.

Часом вчинення кримінального правопорушення відповідно до частини третьої статті 4 КК України є час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності.

Варто відмітити, що обвинувальний акт має містити анкетні відомості викривача та розмір пропонованої винагороди викривачу.

Винагорода виплачується викривачу за результатами судового розгляду після ухвалення судом обвинувального вироку, який набрав законної сили.

Суд приймає рішення про виплату винагороди викривачу за наявності таких критеріїв:

1) *персональність інформації* – інформація, повідомлена викривачем правоохоронному органу, повинна походити від його особистої обізнаності, у тому числі інформація, отримана від третіх осіб, не повинна міститися у публічних звітах, результатах перевірок, матеріалах, дослідженнях, інформаційних повідомленнях органів чи засобів масової інформації, крім випадку, коли викривач є джерелом такої інформації, а також не бути відомою правоохоронному органу з інших джерел;

2) *важливість інформації* – повідомлена викривачем інформація повинна містити фактичні дані, що можуть бути перевірені, і сприяти доказуванню хоча б однієї з таких обставин вчинення корупційного кримінального правопорушення:

подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

У разі відсутності хоча б одного із зазначених критеріїв суд приймає вмотивоване рішення про відмову у виплаті винагороди.

Крім того, право на винагороду не має особа, яка:

1) повідомила про корупційне кримінальне правопорушення у рамках угоди у кримінальному провадженні або яка є співучасником корупційного кримінального правопорушення, про яке вона повідомила;

2) повідомила про корупційне кримінальне правопорушення як викривач,

маючи при цьому можливість для здійснення офіційного повідомлення про виявлене кримінальне правопорушення у межах реалізації своїх службових повноважень.

Забезпечення безпеки викривача

Інститут захисту викривачів є важливою гарантією їх активності у викритті корупційних правопорушень та запроваджений на виконання міжнародних конвенцій по боротьбі з корупцією.

Відповідно до частини другої статті 53 Закону за наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненим повідомленням правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Згідно з вказаною нормою викривачі, які повідомили не про корупційне правопорушення, а пов'язане з корупцією правопорушення або порушення інших вимог Закону, не мають права на забезпечення безпеки, оскільки не є учасниками кримінального провадження.

Так, викривачі, які беруть участь у кримінальному судочинстві, віднесені до категорії осіб, які за наявності відповідних підстав мають право на забезпечення безпеки (п. «д¹» статті 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»).

Для вжиття заходів забезпечення безпеки до викривачів мають бути відповідні приводи та підстави, передбачені статтею 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Підставою для вжиття заходів забезпечення безпеки до викривачів згідно з частиною першою статті 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» є дані, що свідчать про наявність реальної загрози життю, здоров'ю, житлу і майну викривача.

Приводом для вжиття заходів безпеки можуть бути: заява викривача, члена його сім'ї або його близького родича; звернення керівника відповідного державного органу; отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб (частина друга статті 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»).

До викривачів можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші заходи, спрямовані на захист життя, житла, здоров'я та майна викривачів від протиправних посягань, передбачені статтею 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Заходами забезпечення безпеки є:

особиста охорона, охорона житла і майна;

видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;

використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;

заміна документів та зміна зовнішності;

зміна місця роботи або навчання;

переселення в інше місце проживання;

поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення;

забезпечення конфіденційності відомостей про особу;

закритий судовий розгляд.

З урахуванням характеру і ступеня небезпеки для життя, здоров'я, житла та майна осіб, взятих під захист, можуть здійснюватися й інші заходи безпеки.

Згідно з частиною шостою статті 130¹ КПК України з метою захисту персональних даних анонімного викривача після їх розкриття для суду можуть бути здійснені, зокрема, такі заходи безпеки, як забезпечення конфіденційності відомостей про особу та/або закритий судовий розгляд.

З цією метою відповідно до пункту «а» частини першої статті 15 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» здійснюється обмеження відомостей про особу в матеріалах перевірки (заявах, поясненнях тощо), а також протоколах слідчих дій та інших матеріалах кримінального провадження, заміна прізвища, імені, по батькові в цих документах псевдонімами за постановою органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, слідчого, дізнавача, прокурора або за ухвалою слідчого судді, суду про зміну анкетних даних. Ці постанови (ухвали) до матеріалів справи не приєднуються, а зберігаються окремо в органі, у провадженні якого перебуває кримінальне провадження.

Для забезпечення безпеки викривача суд за власною ініціативою або за клопотанням учасників кримінального провадження може прийняти рішення про проведення допиту викривача з використанням відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, в тому числі у спосіб, що унеможливорює ідентифікацію особи, яка дає показання (частина друга статті 16 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»).

Інформування Національного агентства про початок досудового розслідування за участю викривача (частина дев'ята статті 214 КПК України)

Слідчий, дізнавач, прокурор протягом 24 годин з моменту внесення відповідних відомостей до ЄРДР у письмовій формі повідомляє Національне агентство про початок досудового розслідування за участю викривача, підставу початку досудового розслідування і такі відомості:

- 1) дату надходження заяви (повідомлення);
- 2) прізвище, ім'я, по батькові викривача;
- 3) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених викривачем;
- 4) попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 5) прізвище, ім'я, по батькові та посада службової особи, яка внесла відомості до ЄРДР, а також слідчого, прокурора, який вніс відомості до ЄРДР та/або розпочав досудове розслідування.

Копія зазначеного повідомлення Національному агентству надається викривачу.
